

NSIRIPURU EZE ODINALA EZAA NKE STEETI EBONYI NA ONODU HA N'OGU UGBU A

Ngōzi Theresa Onuora (PhD)*, Ann Chinazo Onyekelu (PhD)**, Ethel Ebere Obiakor*** & Daniel Aliomo Alegu****

Umjedemede

Nsiripuru ndi Eze odinala Ezaa nke Steeti Ebonyi nakwa onodu ha n'ogu ugbu a, bu nchocha gbadoro ukwu n'ituchaputa akukola na nsiripuru ndi Eze odinala n'ala Ezaa, iji choputa ma o bu odidi ya n'ikwalite omenala na odinala Ezaa n'oge gboo o bu ka o ka di n'oge ugbu a. N'ituchaputa isiokwu a, ndi omee nchocha gara n'ime obodo Umuezeokoha 'kwunankonweya' (Umuezeokoha autonomous community) di na kansul ime obodo 'Ezza North' wee gbaa ajujuonu. Nchocha a, n'udi ya, bu nchocha aro na akuko, (nchocha enweghi mgbaka). Ndi njirimee nchocha a bu ndi okenye na ndi isi nchikwa obodo (village heads) n'obodo Umuezeokoha, ndi e sitere n'usoro "simplu ramdom" wee horo. Ajuju nchocha abuo gbaziri nchocha a: Kedu ka ndi Eze odinala n'ala Ezaa si arigoro n'okwa abumeze ha? Kedu gasi usoro e si echekwaba odinala Ezaa n'agbaohuru a n'Ezaa? Isi sekpu nti na nchoputa e nwetara bu na n'oge ogbaraohuru a, e nweela usoro eze odinala gbara mkpi n'ala Ezaa: usoro Eze odinala okpu na usoro Eze odinala ogbaraohuru. Usoro Eze odinala okpu bu nke ka na-ahu maka omenala odinala Ezaa ebe usoro Eze odinala ogbaraohuru ka ndi ndorondoro ochichi jiri nke a kwara ngwa oru. Nchocha a ga-enye ndi ndorondoro ochichi, ndi Eze odinala Ezaa nakwa umu amaala Igbo n'izugbe ohere imata akukola ha, nsiripuru ya na ka a ga-esi wee na-echekwaba ha. Nchocha a ga-enyere ndi ndorondoro ochichi na ndi Eze odinala aka ihuta mperi ha na-eri, ebe mmiri si baa n'opi ugbuguru na ka a ga-esi wee kwaa nwaanyi ukwu wara.

Okpurukpu okwu: nsiripuru, eze, Ezaa, odinala na ogbaraohuru

Ntala

Nsogbu ndi Igbo ebeghikwa n'asusu ha na ka ha si eleda ya anya; o dikwa banye na ka ha si echekwa omenala na odinala ha. Otutu umu amaala Igbo amaghi aka nri na aka ekpe ha ma e kwube okwu gbasara omenala na odinala Igbo. Mmadu ole na ndi ntorobia anyi tumadi ndi okenye anyi tata nwere nghota n'ihe gbasara ofufe a na-eke ndi Eze odinala ma ya foduzia inwe mmasi n'ikwanyere ndi Eze odinala ha ugwu na nsopuru ruuru ha? Ihe na-ebuzi ndi mmadu isi tata buzi ndi kpatara ego oyibo na uzọ a ga-esi na-eme ka ndi ocha.

N'iji lebaa anya n'onodu a ka omee nchocha a bagidere n'inyonye anya n'akuku nsiripuru na akukola ndi Eze odinala Ezaa iji tuputa ntunye oke ha, mwulite na ikwalite omenala na odinala ndi obodo Umuezeokoha 'kwunankonweya' (Umuezeokoha autonomous community) di na kansul ime Obodo "Ezza North" na ka o si metuta ala Igbo ndi ozo.

Nsogbu Nchocha

Umu afọ Igbo anaghi achosi imata ihe gbasara ochichi odinala na ndi Eze odinala ha. Onye o bula n'uzo okpukpere di iche iche sososo wee chee na ochichi odinala na ndi eze na-achi ha bu usoro igbo mmuo. Ndi ozo no na-achụ sọ ego wee chefu usoro Eze odinala ha, ihe ndi a wee buru ihe na-eri ndi omee nchocha umeju.

Okè Nchocha

Isi a huru kwaba okpu na nchocha a bu itule nsiripuru na akukola Eze odinala ndi Ezaa nke Steeti Ebonyi.

O bu eziokwu na nchocha a dabeere n'omenala nakwa n'odinala Igbo mana ebe nchocha a na-eleba anya kpomkwem bu n'akukola Eze odinala ndi Ezaa nke steeti Ebonyi.

Ajuju Nchocha

Ajuju Nchocha abuo gbaziri oru nchocha a:

- Kedu ka ndị Eze ọdinala n'ala Ezaa si arigoro n'okwa abumeze ha?
- Kedu gasị usoro e si echekwaba ọdinala Ezaa n'agbaohurū a n'Ezaa?

Uru Nchọcha

Ihe ga-esi na nchọcha a pụta ga-egbo mkpa ndị a:

- i. Ụmụ akwụkwọ na ndị nkuzi ga-ahụ ihe mbidoaka na njiatụle n'orụ nchọcha ha.
- ii. Ọ ga-enyere ndị orụ ministrị mmụta n'ịmaputa skiim orụ, silabus na korikulu agumakwukwọ.
- iii. Ọ ga-enyere ndị ndorondoro ọchịchị na ndị Eze ọdinala aka ịhata mperi ha na-eri, ebe mmiri si baa n'opi ụgbogurū na ka a ga-esi wee kwaa nwaanyi ukwu wara.
- iv. N'ikpeazu, orụ nchọcha a ga-enye aka n'ikwalite omenala na ọdinala Igbo n'izugbe.

Ntuleghị Agumagu

Ndị Omee nchọcha tulegharị agumagu n'isiokwu ndị a: atụtụ nkowa, atụtụ mmugharị wee chikotazie ntulegharị agumagu a.

Atụtụ Nkowa

Omenala na Ọdinala Igbo.

Dị ka o si ziputa n'akwukwọ Ekwealor (2013:49) omenala bụ ihe anyị na-eme, etu anyị si adị ndụ, ihe anyị na-eri, ihe anyị na-eyi n'ahụ, etu anyị si eji ejiji, ihe ọ bụla e ji mara anyị dị ka mbà, abụ anyị na-abụ, egwu anyị na-agba, omume na kwa agwa anyị na-akpa." Ogbalu (2007) n'aka nke ya kowakwara na omenala na-eto eto nke putara na ọ bughị ka ndị Igbo si eme omenala na mgbe ochie bụ ka ha si eme ya n'oge ugbo a, mana ha niile ka bụkwa otu omenala Igbo ahụ. Hornby (2020) n'okowaokwu 'Oxford' kowara omenala dị ka ọdinala, nkwenye, ihe ngosi a na-ahụ anya, usoro obibindu ndị, otu, obodo ma ọ bụ mba. N'ụdị a, ọ hatarara omenala dị ka ihe e ji mara otù ma ọ bụ mba. Nke a putara na ọ bughị naanị obodo na-eme/enwe omenala, kama, otù, nzukọ, ọgbọ, dgz na-enwekwu omenala e ji ama ha.

Ogwudile (2015) n'okwu ya gbasara omenala lebara anya n'arụ na nsọala a na-ahata n'ọchịchị obodo. Ọ kowara arụ dị ka ihe ọ bụla mmadụ mere (ma ọ bụ na-eme) nke o mere megide àlà, mmadụ na ndị ichie. Ahụhụ dirị arụ bụ ọnwụ, ebe a na-enwe ihe e nwere ike ime ka onye mere nsọala ka dirị ndụ. Site na nkowa a, ọ dị mkpa ikwu ebe a na-ahụ otụtụ omume ndị Igbo na-emeso eze ha, ma ọ bughị arụ, ọ bụrụ nsọala, mana, eleghi anya, ọ bụrụ na ha na-eme ya n'amaghị ama. Mana a ga-ejiri nwayọọ na-agbaziri ha tupu ha agbasaa okpesi ka okuko

Ọchịchị Ọdinala

N'okwu Udechukwu (2015), ọ sirị na ndị Igbo bí n'ala Naijiria ebighịkwa naanị ha; ha bụkwa n'agbata agburu ndị ọzọ bụ ndị a maara ama dị ka Yoruba na Awusa. Mana dị ka o siri tụtuta, ọ dị ka ọ bụ eze nke ndị Igbo kacha na ndị na-enweghị ụgwù na nsopurū. Ajujū wee buru, kedu ihe na-ebute nke a? Ihe a wee dabaa n'okwu a kpụ n'ọnụ a na-ekwu na-asị na Igbo enweghị eze. Ọ bụ ajujū dị etu a ka Anedo (2015) zara oge o kwuru na mmadụ ma ọ bụ ihe e kere eke inara ofufe na nsopurū na-esite na ka onye ahụ si akwanyere onwe ya ugwu. Ma na oge ụfọdụ, agwọ kwesiri ime ihe o ji buru agwọ ka ụmụaka ghara iji ya kee nkụ maka na ofufe na nsopurū na-abụ, aka nri kwọọ aka ekpe, aka ekpe akwọọ aka nri, maka na ugwu na nsopurū dirị onye ọ bụla.

Na ka o si gbasata ọchịchị n'ala Igbo ka Umeodinka (2015) ebe o ziputara (Anyaele, 2003) kwuru na ndị Igbo enweghị otu onye a na-anurū okwu; otu onye bụ okwuchaa ọ gwu. Ihe okwu a putara bụ na ka ndị Igbo si achị onwe ha gbagojuru mmadụ anya. Ọ bụ ya mere ụfọdụ ji asị na ndị Igbo enweghị eze. Umeodinka gara n'ihu katọọ echiche dị etu a n'hi na ndị Igbo nwere eze na usoro abumeze, kama na o nwere ike ma ya abụla ka ndị ọzọ si eme nke ha bụ ka ndị Igbo si achị onwe ha. Ọchịchị ọdinala ndị Igbo dị ka Umeodinka si ziputa gunyere: ọchịchị eze Chi mere, ọchịchị ezi na ụlọ, ọchịchị ụmụnna, ọchịchị ogbe, na ọchịchị obodo na obodo. Dị ka o si kwuo, ebe mmalite ọchịchị ndị Igbo bụ n'ezị na ụlọ, gbagote n'ụmụnna, n'ogbe wee gbagote n'obodo bụ nke ndị na-emejuputa bụ ndị sitere n'ogbe dị iche iche. Ọchịchị ndị Chi mere eze bụ ọchịchị ndị nwere isioma.

Atụtụ Mmughari

Atụtụ Mmughari nke omee nchọcha tulere na nchọcha ya bụ Atụtụ 'Usoro Etnografi gbasara omenala' (the ethnographic principle of culture). Okwu a bụ Etnografi malitere site n'okwu Greek a na-akpọ "ethos" nke putara "ndị", "òtù" ma ọ bụ "obodo/mba" na "graphos" nke putara "edee m", "m dere". Usoro ọmụmụ omenala a bụ usoro ọmụmụ na-esite n'usoro sayensị akọwa ndị mmadụ, obodo ha, omenala ha, ọdịнала na ewumewu ha. E nwekwara ike ikọwa ya dị ka usoro a na-agbaso n'ikọwa omenala ndị. Ọ na-ahụta omenala dị ka ihe ọmụmụ a ga-amụ. Ọ bụ site n'ọmụmụ akparamagwa ndị mmadụ n'otu ndị mejuputara igwè ka e si amata omume igwe ma ọ bụ ọhaneze n'izugbe.

Ihe kpaliri ọmụmụ usoro Etnografi bụ ka ndị ode mgbe ochie si akọwa ma na-eseka. N'oge ahụ, Anthony Kaldelia wee tunye aro ka "odyssey" wee buru akwụkwọ a ga-eji wee na-akọwa mbido usoro Etnografi ochie. Edith Hall sikwara agugo n'akwụkwọ ahụ ọ na-ekwu maka ya. Ọ bụ ka e mechara ka nwa amadi a na-akpọ Gerhard Friedrich Muller biaziri weputa ọmụmụ usoro Etnografi nke onye ọ bụla kwenyere na ya n'oge o sonyeere n'ihe ọmụmụ a kpọrọ "Second Kamchatka Expedition n'agbata (1733 - 1743) dị ka onye ọkammụta n'ihe gbasara akụkọala na ọmụmụ jiografi.

Ihe ọmụmụ nchọcha a e ji n'aka dabara nke ọma n'usoro atụtụ etnografi n'ihe na ihe a na-eme nchọcha na ya bụ maka omenala ndị na ndị nwe ya. Omenala Ezaa bụ ebe nchọcha a gbadoro ụkwu kpomkwem. Usoro sayensị atụtụ etnografi na-eji ihe ndị a, a kwara ngwaorụ: ekerechi, nghota, nchoputa na omume mgbaziri (ya bụ naturalism, understanding, discovery and ethics respectively). Nchọcha a, e ji n'aka ji opekata mpe, abụọ n'ime ha arụ ọrụ: nghota na omume mgbaziri. Nchọcha a choro ighota ka ihe si wee gbata kwuru n'ochichi obodo maka na ọ dị ka omume mgbaziri ndị Eze ọdịнала na-ehizi mmiri; na-achọ ichoputa ihe na-emezi, ebe a si na ugbo abughi okpukpu ka ọ na-ekpu mana ikpere aka ndị mmadụ na-emetu na mmiri.

Udi Nchọcha

Nchọcha a e ji n'aka bụ nchọcha 'kwolitetiiv'; nchọcha aro na akuko ma ọ bụ ya bụ nchọcha enweghi mgbakọ dị ka (Eze, 2022) siri ziputa ya. Nchọcha aro na akuko bụ udi nchọcha a naghi eji akara (nomba) anata echiche ndị mmadụ (ndị njirimee nchọcha). A na-ejikari ajụjụonụ (interview), nọrọlere (observation) dgz., dị ka ngwa nchọcha.

Ebe Nchọcha

Ebe a noro meputa nchọcha a bụ kpomkwem n'Umuezeokoha di n'okpuru ochichi ime obodo 'Ezza North' nke steeti Ebonyi. Ezekuna bụ onye muru Ezaa. Umụ Ezekuna muru di iri na abuo nke mechara buru agburu iri na abuo e nwere n'ala Ezaa. N'ime umu iri na abuo ndi ahụ, ọ bụ 'Ezeokoha' mekarichara okenye. Agburu sitere na ya ka a na-akpọ 'Umuezeokoha'. Ọ bụ ya mere ndi ome nchọcha a ji wee gaa n'isi mmiri ebe a ga-ajuputa ikwiikwii ihe turu ya kpom kpom n'isi.

Ezaa so n'agburu ka di okpu na steeti Ebonyi ya na n'ala Igbo gbaa gburugburu. Ọ bụ ya mekarichara okenye n'agburu niile mejuputara 'umu Ekuma Enyi' nke e ji ndi Abakeleke mara n'ubochi taata. N'ime Ezaa ahụ, ọ bụ Umuezeokoha bụ agburu mekarichara okenye n'ime agburu iri na abuo di n'ime ya. Ọ bụ ya mere ndi omee nchọcha ji horo ya di ka ebe ihe ọ na-achọ ichoputa ga-aka mita mkpuru.

Ezaa nwere okpuruochichi ime obodo abuo e ji aha ha wee mara. Ha bụ okpuruochichi ime obodo 'Ezza North na South', mana ebe Umuezeokoha danyere bụ na okpuruochichi ime obodo 'Ezza North ' maka na ọ di na mgbago ala Ezaa, bụ ndi bu obinetiti steeti Ebonyi.

Ala Ezaa bụ ala na-amị nri nke ọma. Ihe e ji mara ya bụ ikoputa ji, akpu, osikapa, ede, wee diri gawa. Ndi Ezaa bụ ndi a kacha mara n'azumahia na steeti Ebonyi. O bukwa ha bụ ndi kacha akpu uzu na mpaghara ahụ na mgbe gboo. Ọ bụ ya mere e ji nwee ebe a na-akpọ 'Amuzu' na ya. Dị ka o si buru agburu ochie

n'Ebonyi, a na-asopukwara ha n'ihe gbasara omenala na ọdinala. N'oge nchọcha a, onye bụ onyeisi Eze ọdinala n'Ebonyi bụ Ezeogo Igboke Ewa (Iarala mmụọ). Onye bụkwu onyeisi ndị Eze ọdinala n'ala Igbo gbaa gburugburu bụ Ezeogo Aloysius Mkpuma - ha abụọ bụcha ndị Ezaa, nke na-egosi na Ezaa ejighi omenala na odinaala ha egwu egwu.

Ndị Njirimere Nchọcha

Ndị njirimere nchọcha bụ ndịisi ime obodo (village heads) na ndị okenye a na-akwanyere okwu ha ugwu n'obodo Ụmụezeokọha 'kwụnankeonweya' dī n'okpuruochichi ime obodo 'Ezza North' nke steeti Ebonyi. Ngwa nchọcha e ji meputa nchọcha a bụ ọgbugba ajujuonu. Nke a bụ kworo maka na nchọcha a na-eme bụ nchọcha aro na akukọ.

Ọ bughị ndị isi obodo na ndị okenye niile nọ n'obodo Ụmụezeokọha 'kwụnankeonweya' n'okpuruochichi 'Ezza North' ka a gbachara ajujuonu. Ndị a hōrō na ndị isi na na ndị okenye bụ mmadụ ise na nke ọ bụla. Ya bụ na ndị a gbara ajujuonu dī mmadụ iri

Usoro nsere ha ji hōputa mmadụ iri ndị a bụ usoro nkà 'simplified random'. Usoro nkà 'simplified random' dabara n'udị nchọcha e ji n'aka n'ihie Adeniyi, Onyekammiri na Tijani (2011) kwuru na a na-ejikarị usoro 'simplified random' eme nchọcha mgbe e nwere naanị obere amamihe n'ihie a na-achọ imata n'oge a na-eme nchọcha. Maka ya ka onye ọ bụla so na ndị njirimere nchọcha nwere ohere isonye na ndị a hōputara a ga-agba ajujuonu.

Ndịisi na ufodu ndị okenye niile nọ n'obodo Ụmụezeokọha 'kwụnankeonweya', n'oge a na-eme nchọcha a, ka e kpokọtara ọnụ ha dī mmadụ iri iteghete na asatọ (98). N'ime ndị a, ndị omee nchọcha hōrō onye nke iri ọ bụla dī ka o siri hazie aha ha n'akwukwọ ngwuchi.

Ọ bụ site na rekoda okwu dī n'ekwentị ka omee nchọcha jiri nakota Njiatule ya. Usoro nhazị njiatule a gbasoro mee ọrụ nchọcha a bụ usoro akukọ nke nwa Bekee kpōrō "narrative technique." Usoro Nseka ya, n'udị ọzọ, yitekwarị usoro nhazị n'isiokwu (thematic analysis) maka na ha dooro njiatule ha n'isiokwu n'isiokwu.

N'ajujuonu a gbara ndị mmadụ, e nwere usoro ọ gbasoro wee gbaa ya. Nke mbụ bụ na ọ kwadoro ajujuonu a gbara ha n'udị na o deturu ajuju niile ọ gbara ha tupu oge ọgbugba ajujuonu ahụ nke a kpōrō "structured interview" n'olu Bekee. Ihe ha ji hōrō usoro a bụ ka ajuju ndị a gbara buru ajuju ga-enyere ha aka iza kpomkwem ajuju nchọcha na-agbazi nchọcha a iji choputa ihe e bu n'uche.

Ọzọ kwa, dī ka Agugu (2012) siri ziputa, ọ siri na e nwere usoro abụọ dī n'ajuju a na-agba n'ajujuonu: ọgba mgbaghe (open-ended questions) na ọgba mgbachị (close-ended questions). N'udị a, ndị omee nchọcha hōrō ọgba mgbaghe n'ihie na ọ bụ udị ahụ ga-enye ndị a gbara ajujuonu ohere ikowatacha ihe ha mara gbasara isiokwu a juru ha ajuju na ya. Ndị a gbara ajujuonu dī iri n'onuogu.

Isiokwu ndị omee nchọcha gbara ha ajujuonu na ya dī anọ. Isiokwu anọ ahụ na ozi ha natara site n'onu ndị a gbara ajujuonu ka ndị omee nchọcha haziri n'udị a na-esote.

Ajuju Nchọcha:

(a) Kedu ka ndị Eze ọdinala n'ala Ezaa si arigoro n'okwa abumeze ha?

Ajujuonu ndị zara ajuju nchọcha metutara isiokwu atọ ndị a:

i. Ọgụrenya (okenye) Izizi n'ala Ezaa.

Ka o sila dī, ọnụ mmiri okwu e nwetara n'aka ndị a gbara ajujuonu gosiri na e nweghi onye izizi a mara bụ eze (ọgụrenya Ezaa), ma e wepu Ezekuna n'onwe ya na ụmụ ya iri na abụọ na-eso ya. Ọ bụ na ndụ Ezekuna n'onwe ka ọgụrenya Ezaa bidoro wee baa n'ụmụ ya iri na abụọ kpomkwem.

Dī ka o si adikwa n'ezị na ụlọ ọ bụla na n'otutu agburu, ọ bụ diokpara na-abụ okenye dī ka Olisa bi n'igwe siri kwanyere ya ugwu. Mana n'ala Ezaa, ọ bughaghị ka o si dī. Dī ka ndị a gbara ajujuonu siri kowaa, e

nwere diokpara ma nwekwaa 'okenye ezumezu' izizi (the officially pronounced ogurennya) n'ala Ezaa. Onye bu diokpara n'umu Ezekuna bu Ezeokoha ebe onye bu ogurennya bu Amana. Mana, di ka o sila di, o bu ka ogurennya siri site n'aka diokpara gafee n'aka Amana bu isi nsiripuru ogurennya (Eze odinala okpu) Ezaa.

'Otu ubochi, n'etiti udummiri, mmiri zogidere chi na-akwado iji, e nweghi nri e nyere umuaka maka na mmiri ekweghi onye o bua puo apu. Ezekuna n'onwe ya wee kpo Ezeokoha bu diokpara gwa ya ka o gaa gwute ji ka e sie mana Ezeokoha juruaju. Otu ihe ahụ ka o gwara Ezeoka (Umuezeoka) na Oghara (Umughara) na ndi ozo mana ha niile juruaju. Oge ahụ ka Amana jiri kweta ibu mmiri gaa igwute ji ahụ. Oge e sichara ji ahụ, nna ha wee si Amana ka o kesaa ji ahụ olé onuogu umunne ya di n'ihu na o bu Amana bukarichara nwata. Oge o mechara nke a, nna ha gwakwara Ezeokoha na Ezeoka ka ha bia lee ma Amana o kere ji ahụ nke oma, ha wee lee ma kwee n'isi. Ezekuna wee si Amana ka o hara nke ya tupu Ezeokoha hara.

Oge ha hatachara ruo n'onye nke ikpeazu, nna ha wee si ha, "unu huru ka unu siri haa okè tata, o bu ka unu ga-esi na-aha ya na be m, ma o bu m n'ihu ma o bu m n'azu." O bu etu a ka Amana siri wee buru ogurennya mbu e kwuru n'oha n'ala Ezaa. Ruo ma tata, a na-atu ya n'ihu n'ala Ezaa na-asị na "a na-awa anya bu Amana na-abu o kechaa, o hara". O bukwara ihe a mere nna ya ji wee hu ya n'anya wee si ya biri n'ama (obi) ya. Ihe a na-akpo ha tata bu 'Amana ama efula' maka na o bu ha bi n'Obi.

N'ubochi tata, Amana bu isi ochichi 'Ezza South' nke e ji Onyeke mara. O bukwara ebe ahụ ka e nwere 'Okpokwu Ezekuna' na 'Nchionu Ezaa'. Mana o di mkpa ikwu ebe a na ogurennya Amana jidere n'oge a na-aha okè, o bughị n'ogbakọ ezumezu ma o bu na mpuga ala Ezaa.

ii. Usoro Ochichi Eze odinala Umuezeokoha, Ezaa.

Na nchikota, omee nchocha natara n'aka ndi o gbara ajujuonu, ndi Ezaa, di ka agbataobi ha ndi Igbo ndi ozo, dibu na mbu na-enwe Eze odinala mana o bu n'ogbe n'ogbe. Di ka Ezekuna (mutara Ezaa) si nwee umu iri na abuo nke mechara mejuputa agburu iri na abuo di n'Ezaa, o bu etu a ka ndi Ezaa si wee na-enwe Eze odinala iri na abuo na mgbe gboo. Agburu a ka a na-akpo "ama" n'Ezaa. O bu maka ya ka e ji atụ n'ihu na-asị "Ezaa ama iri na abuo". O bu n'ama n'ama ahụ ka a na-enwe eze.

N'aka nke ozo, ndi ochichi odinala Ezaa a na-abu ndi Mekarichara okenye na-anọ di ka onyeisi ma na-ekwukwa ihe na-eme. Onye ahụ ga-emekarichara okenye ka a na-akpo "ogurennya Ezaa" (okenye Ezaa) n'ihu na n'olu ndi Ezaa, "ogurennya" putara "okenye". Ndi ozo na-eso ya na-ekwu ihe na-eme bu ndi okenye ozo sitere n'agburu iri na otu ndi ozo nke a na-akpo "ndi ochi mkpuru" (y.b 'the staff holders' ndi ji ofo Ezaa). O bu ikikere ahụ ha ji n'aka ka a na-akpo mkpuru. O bu ha na-anoko onu kwubie ihe ga-eme na nke a ga-eme. O bukwara onye mekarichara okenye n'etiti ndi ochi mkpuru a ga-abuzi ogurennya Ezaa.

Onye ahụ bu ogurennya Ezaa anaghi agaghari agaghari; o ga-anoro n'ulo a bia na-ajuta ya ese ihe a ga-eme. Onye di etu ahụ na-edebe onwe ya nso; okwu o bua si ya n'onu na-adị nso, di ire nke na a ga-na-akwanyere, o buladi ume o kuru eku ugwu. Ya bu na o nweghi oge a na-abiko onu wee si na a na-echi Eze odinala Ezaa.

iii. Usoro Nhoputa Eze odinala Okpu n'Umuezeokoha, Ezaa.

N'agbanyeghi na o nweghi oge a na-anoko onu wee si na a na-echi Eze odinala n'Ezaa, ka e si amata onye mekarichara okenye n'ala Ezaa ahigghi ahụ o bua. Di ka n'ime agburu iri na abuo di n'Ezaa, o bu Umuezeokoha bukarichara okenye. A bia n'umunna (umu nnaji, di ka e si akpo ya) a marala onye mekariri okenye. A bia "n'onu ulo" (onu ulo bu umu nnaji abuo ma o bu karija na-emebe ya). Ha makwa ka ha si too onwe ha. Onu ulo abuo ma o bu karija ka a kporo "enya uwhu". Enye uwhu o bua ga-ama onye tokarichara. N'Umuezeokoha, ha di Enya uwhu ise mejuputara ya: umu orugbalaome, umu oke, umu

alụmewa, ụmụ awo na ụmụ ometa. Etu ahụ ka ha ga-esi marakwa ndị toro ibe ha maka na ọ bụ ndị toro na nke mbụ na-aga nzuko nke abụọ. Ọ bụ ndị ọgụrenya n'Ụmụezeokọha ga-emezuzi ọchị mkpuru Ezaa. Ihe ajujụonụ a, a gbara na-akọwa bụ na ọchịchị ọdinala Ezaa bụ ọchịchị ndị okenye ruo ma tata.

Ọ bụ bido n'oge ndị mbịarachịwa, ka e weputara usoro echimechi "chiifu" - chief. Chiifu abụghị usoro ọchịchị ọdinala Ezaa kama, ọ bụ ihe e ji ekwo ekworo; e ji echeta onye gbaara ọha obodo mbọ puru iche; e ji ya egosi ndị nwere ego na mmadụ dgz. Ọ bụ etu ahụ ka ndị niile chiri echichi chiifu si nwee otu jikoro ha wee na-achikọta onwe ha, wee si etu ahụ weta usoro ọchịchị mgbamabụọ (two parallel system of rulership) n'ala Ezaa.

N'oge ọchịchị ndị nkịtị (ma ọ bụ ọchịchị onye kwuo uche ya) batara n'ala Ebonyi, e kewara ime obodo ndị kwu na nke onwe ha (autonomous communities). Etu ahụ ka e si nwee ndị Ezeogo na-achị obodo ndị di iche iche. A kpọrọ Ezeogo ndị a ndị ọchịchị ọdinala mana n'ikwu eziokwu, ọrụ ndị Ezeogo a ka gbasata ilekọta ndị chiifu karịa ndị ọchị mkpuru.

b. Ajujụ Nchọcha nke Abụọ

Kedu gasị usoro e si echekwaba Eze ọdinala Ezaa n'ogbaraohuru n'Ezaa?

Site n'onụ mmiri okwu ndị a gbara ajujụonụ, ndị omee nchọcha chọputara na ọchịchị Eze ọdinala Ezaa di ụzọ abụọ: Eze ọdinala ọkpụ na Eze ọdinala ogbaraohuru. Dị ka ha sikwa chọputa, ọrụ ha gbakwuru mkpị mana ọ ka bụkwa otu Alahaji ahụ ka ha na-achuru ehi.

Ndị Eze ọdinala ọkpụ (ya bụ ọgụrenya Ezaa na ndị ọchị mkpuru) ka a na-ajuta ase; ha anaghị agaghari agaghari. Ọ bụ ha na-ekwu mgbe a ga-eji mee mmemme ọdinala di mmemme iri ji ọhuru na ndị ọzọ. Ọ bụ ha na-ekwu ihe a ga-eme oge mmadụ kpara arụ ma ọ bụ sọọ nsọ ala n'obodo.

Ebe ndị Eze ọdinala ogbaraohuru bụ ndị na-ahụ na mmepe na-abata n'obodo n'ihia na ha na ndị ọchịchị na-aka anọdebe nso. Ọ bụkwa ha na-ahụ na udo di n'obodo maka na ọ bụ ha na-ahoputa ndị ga na-ekpezi udo n'obodo.

Nchikọta Nchoputa

Na nchọcha a, ndị omee nchọcha bagidere n'ituchaputa akukọala na nsiripuru Eze ọdinala Ụmụezeokọha, Ezaa di na steeti Ebonyi. Ụmụezeokọha, Ezaa di na okpuru ọchịchị ime obodo 'Ezza North' nke steeti Ebonyi.'

Ha tulere usoro mpulite ọchịchị ọdinala nke ochie na nke ogbaraohuru. Usoro Ọchịchị ọdinala ogbaraohuru sitere n'aka ndị mbịarachịwa oge ha bidoro guzobewe ndị chiifu n'ala Ezaa nakwa n'Igbo gbaa gburugburu. Ọ bụ etu ahụ ka o si malite ruo n'oge ndị steeti Ebonyi bidoro guzobewe ndị Ezeogo. E gosiputakwara na onye izizi bụrula Eze ọdinala n'Ụmụezeokọha kemgbe e bidoro kpọwa ya 'Ezeogo' bụ Ezeogo Christopher Igboke Ewa larala mmụọ. N'oge o bidoro, e nweghị usoro doro anya kpomkwem e si arigoro n'okwa abumeze Ezeogo tupu nakwa ka ọ nwuchara.

Aro Ndị Omee Nchọcha

Site n'ihe nchoputa na mkpebi ndị omee nchọcha merela n'elu elu, ha tonyere aro ndị a:

- ★ Ka ndị obodo Ụmụezeokọha, Ezaa nke kansul ime obodo 'Ezza North' nke steeti Ebonyi loghachị azu n'ozuzuoke n'usoro ọchịchị ọdinala ọkpụ ndị ọchị mkpuru e ji mara ha.
- ★ Ka ndị obodo Ezaa nakwazị ndị obodo ọzọ n'ala Igbo weputa, o burugodu otú ubochi ha ga-eji na-eme mmemme ọdinala nke ndị ọchịchị obodo ga-anọ n'isi ya. Nke a ga-eme ka ndị mmadụ bido nwewe mmasi n'ọchịchị ọdinala ha.
- ★ Ka onye ọzọ ga-eme nchọcha n'isiokwu a kaba ahụ megodu ya na mpaghara ala Igbo ọzọ ka e wee mara ma ọ bụkwa ihe na-ada n'ozọ igwè na-ada n'ozọ icheku.

Mmechi

Ka ọgbugba ajujuonu na Nseka Njiatule biara n'isi njedebe, ndi ome nchocha ziputara mkpebi ndi a:

- Na ọchichi ọdinala ochie ndi Ezaa nke Steeti Ebonyi bu ọchichi ndi okenye. Nke a putara na o bu onye mekarichara okenye n'ala Ezaa na-abu onye ndu ha.
- Na usoro Ọchichi Eze ọdinala ọgbaraohuru n'Ezaa abughi nsiripuru Eze ọdinala Ezaa kpomkwem. Na o bu ndi ọchichi mbiarachiwa guzobere Eze ọdinala ọgbaraohuru a iji wee mee ka anya ha na-eru n'ime obodo di ichie ichie n'Ezaa.
- Na usoro Eze ọdinala Ezaa nke Steeti Ebonyi gbara mkpi n'oge ugbu a: Eze ọdinala okpu (ochie) na Eze ọdinala ọgbaraohuru. N'agbanyeghi ka ọgbaraohuru si emetuta ihe o bu la n'awa taata, ndi Eze ọdinala okpu ka na-anwa oko ha ihu na oku Ezekuna gunyere ha n'aka anunahughi ha. Ebe usoro Eze ọdinala ọgbaraohuru bu ihe ndi ndorondoro ọchichi keputara maka odimma ha n'ichikwa ime ime obodo.

***Ngazi Theresa Onuora (PhD)**

Alex Ekwueme Federal University, Ndufu-Alike,
Ebonyi State.
Email: tetsyblessed@gmail.com

****Ann Chinazo Onyekelu (PhD)**

Nnamdi Azikiwe University, Awka,
Anambra State
Email: ac.onyekelu@unizik.edu.ng

*****Ethel Ebere Obiakor**

Alvan Ikoku Federal University of Education, Owerri
Imo State
motherlytouch22@gmail.com

******Daniel Aliomo Alegu**

Alex Ekwueme Federal University, Ndufu-Alike,
Ebonyi State.
Email: alegudaniel@gmail.com

Ebensibia

- Adeniyi, A. L.; Onyekammiri, A. O. & Tijani, M. O. (2011). *Essentials of Business Research Methods*. Lagos: CSS Bookshop Limited.
- Agugu, M. O. (2012). *Nduba n'Omuumu Usoro Nchocha*. Ukehe, Nsuka, Enugu-Nigeria: Matag Educational Resource.
- Anedo, A. (2015). *Ofufe na Nsoyuru n'Ala Igbo*. in Udechukwu, G. I., Ogbuagu, J. O. & Nyigidi, N. M. (Ed) (2015). *Omuumu Agumagu na Omenala Igbo* (pp42-45). 84 Obiagu Rd, Enugu, Nigerian: Format Publishers (Nig) Ltd.
- Ekwealor, C. C. (2013). *Omenala na Ewumewu Igbo*. Onitsha Nigeria: Africana First Publishers PLC.
- Eze, R. I. (2022). *Nka Usoro Nchocha n'Asusu Igbo*. Nsukka, Nigeria: Chuka Educational Publishers.
- Hornby, A. S. (10th Ed) (2020). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. London: Oxford University Press.
- Nwadike, U. I. (1992). *Ntola Agumagu*. Nigeria: Ifunanya Publishers LTD.
- Ogbalu, F. C. (2007). *Omenala Igbo: the Book of Igbo Custom*. Onitsha Nigeria: University Publishing Company (U.P.C).
- Okoye, A. A. (2002). *Sociolinguistics of Communication Skills, Linguistics and Literature for Language Art*. Halle: Rainbow Royal Publishers.

- Ogwudile, C. C. (2015). *Arụ na Nsọala n'Ala Igbo*. in Udechukwu, G. I., Ogbuagu, J. O. & Nyigidi, N. M. (Ed) (2015). *Ọmụmụ Agụmagụ na Omenala Igbo* (pp83-86). 84 Obiagu Rd, Enugu, Nigerian: Format Publishers (Nig) Ltd.
- Udechukwu, G. I. (2015). *Nkọwa Ndị Bụ Ndị Igbo*. in Udechukwu, G. I., Ogbuagu, J. O. & Nyigidi, N. M. (Ed) (2015). *Ọmụmụ Agụmagụ na Omenala Igbo* (pp-37-39). 84 Obiagu Rd, Enugu, Nigerian: Format Publishers (Nig) Ltd.
- Udechukwu, G. I., Ogbuagu, J. O. & Nyigidi, N. M. (Ed) (2015). *Ọmụmụ Agụmagụ na Omenala Igbo*. 84 Obiagu Rd, Enugu, Nigerian: Format Publishers (Nig) Ltd.
- Umeọdinka, A. (2015). *Ọchịchị Obodo*. in Udechukwu, G. I., Ogbuagu, J. O. & Nyigidi, N. M. (Ed) (2015). *Ọmụmụ Agụmagụ na Omenala Igbo* (pp63-69). 84 Obiagu Rd, Enugu, Nigerian: Format Publishers (Nig) Ltd.